

конкретно-научного метода, существование которого предопределяется спецификой предмета исследования.

Широко практикуются проведение исследований поверхностных форм экономической действительности в отрыве от сущности происходящих процессов. Это приводит к широкому использованию эмпирических по своей сути методов познания. «В основе эмпиризма лежит исследование расчленённых, индивидуальных, взятых вне сущности форм и явлений. Поэтому сугубо эмпирической выступала не только ранняя буржуазная политическая экономия, но и вся вульгарная политическая экономия. Субъективная и историческая школы буржуазной политической экономии не менее эмпиричны, чем, например, меркантилизм» [5, с. 9]. Таким образом, классификация политической экономии, данная еще Марксом: классическая научная буржуазная политическая экономия; пролетарская научная политическая экономия; вульгарная буржуазная политическая экономия, продолжает сохранять своё значение. При этом к вульгарной политической экономии можно отнести и институционализм, и неолиберализм, и кейнсианство, и, безусловно, маржинализм.

Литература

1. Андреев И.Д. *Научная теория и методы познания*. М., 1975. - С. 8.
2. Ленин В.И. *Рецензия. Богданов «Краткий курс экономической науки»*. Ленин В.И. *Полное собрание сочинений, изд. 5-е*, М., 1967. - Т. 4, с. 37.
3. См.: Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. *Экономика*. – М., 1993. – С. 20-37, с. 774, с. 801.
4. *Методология фальсификаций: (О буржуазных концепциях экономики социализма)* / Ю.Я. Ольсевич, А.А. Стулов, Т. Трендафилов и др.; Под ред. Ю.Я. Ольсевича, Т. Трендафилова. – М.: Экономика, 1987. – С. 8.
5. *Развитие метода политической экономии* / Сост.: Ю.Г. Козак, С.В. Ляликов, С.В. Новиков, Я.И. Кузьминов; Под. общ. ред. А.К. Покрытана. – М.: Экономика, 1986. – С. 9.

Л. Л. Жданова,

д.е.н., профессор кафедры загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

СУКУПНИЙ ПОПИТ В УКРАЇНІ: ОЦІНКА ПО ПАРИТЕТУ КУПІВЕЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ВАЛЮТИ

Для об'єктивної оцінки рівня розвитку і розуміння можливостей зростання економіки тієї чи іншої країни важливо отримати точне уявлення про динаміку фізичного обсягу і структурних частин її ВВП. Однак

загальний обсяг виробленого сукупного товарного капіталу суспільства можливо висловити тільки у вартісній формі. Отже, щоб отримати уявлення про динаміку фізичного обсягу вироблених благ, необхідно елімінувати вплив цін, які могли вирости або знизитися за минулий період, і оцінити фізичні кількості продукції звітного року в цінах попереднього або будь-якого з попередніх років. Незмінні ціни дають можливість адекватно відобразити фізичні обсяги і динаміку ВВП країни. І хоча ВВП, розрахований в грошовому вимірнику, є вартісною величиною, проте таким чином розрахована вартісна величина дозволяє побачити зміну фізичного обсягу ВВП в цілому і зміну складових його елементів.

Використання постійних цін, тобто цін якого-небудь одного року для вимірювання об'єму випуску в іншому році є цілком повсякденним, загальноприйнятим методом рахунку, який усуває вплив зміни цін на показники, що характеризують фізичні обсяги виробництва. Однак, як діяти в разі, коли треба врахувати ту обставину, що в складі ВВП країни є не тільки товари національного виробництва, а й імпортні товари? Ці товари купуються на зарубіжних ринках, оплачуються вільно конвертованою валютою (ВКВ), потім їх ціни перераховуються з ВКВ в національну грошову одиницю за офіційним обмінним курсом і з такою внутрішньою ціною ці товари надходять на внутрішній ринок. Цілком зрозуміло, що ціни цієї групи товарів залежать, перш за все, від курсу національної валюти по відношенню до ВКВ. Зміни офіційного обмінного курсу національної валюти цілком достатньо, щоб, при незмінних фізичних кількостях куплених за кордоном товарів, ціна їх змінилася, відповідно, змінилася і питома вага цієї групи товарів в ВВП, і сам показник ВВП країни, що імпортує ці товари. Вплив зміни курсу обміну буде тим сильніше, чим більше він відхиляється від паритету купівельної спроможності валюти і чим вище питома вага імпорту в ВВП. Частка імпорту товарів і послуг в економіці України у XXI столітті коливається на рівні 49,0-54,7%. Такий рівень є вищим за середньосвітовий (25,0-30,0%) і рівень Європейського Союзу (34,6-43,7%).

Як зробити ціни імпортних товарів незмінними, щоб відобразити зміну їх фізичних обсягів в економіці країни? Відповідь на це питання пов'язана з розрахунками ВВП і його компонентів за паритетом купівельної спроможності (ПКС) валют. Такі розрахунки дозволяють відобразити реальний обсяг і структуру національної економіки з урахуванням ступеня її включеності у глобальний економічний простір.

Розрахунки реальних обсягів ВВП різних країн світу з ПКС, з метою порівняння їх економік, здійснюються один раз в 6 років національними статистичними службами в рамках Програми міжнародних зіставлень Світового банку, починаючи з 1970 року. Повні звіти у XXI столітті опубліковані за 2005, 2011 та 2017 роки. Метою Програми є перерахунок показників ВВП різних країн в єдину валюту, що забезпечує можливість їх безпосереднього зіставлення. Розрахунки охоплюють ВВП і його основні

компоненти, включаючи споживання населення, органів загального (державного) управління, валове нагромадження основного капіталу, чистий експорт. Всі країни, які беруть участь у Програмі міжнародних зіставлень, слідують базовим методологічним положенням Системи національного рахівництва при визначенні ВВП і його основних компонентів. Це забезпечує можливість міжкраїнових зіставлень.

Незважаючи на важливість вимірювання реальних вартісних величин національної економіки в показниках, розрахованих за паритетом купівельної спроможності для забезпечення надійної інформацією експертного співтовариства, органів державної влади та управління, дослідників, керівників бізнесу, показники ці дотепер ще не ввійшли в коло загальноприйнятих і широко відомих, повсюдно використовуваних в економічних розрахунках і управлінні.

І хоча в національних статистичних щорічниках наводяться дані щодо ВВП за ПКС, проте ці дані не конкретизуються в достатній мірі, а розгорнуті дані публікує тільки Всесвітній банк. Так, за Програмою міжнародних зіставлень, в 2005 році обсяг світової економіки, розрахований за ПКС, склав 54,976 трлн. дол., а за валютними курсами - 44,309 трлн. дол., тобто перший більше на 24,1%. У 2011 році, обсяг світової економіки, розрахований за ПКС, склав 90,647 трлн. дол., тоді як ВВП, розрахований за валютними курсами, становив лише 70,294 трлн. дол., тобто перший більше на 29%. У 2017 році, обсяг світової економіки, розрахований за ПКС, склав 119,547 трлн. дол., тоді як ВВП, розрахований за валютними курсами, становив лише 79,715 трлн. дол., тобто перший більше на 49,97%. Це означає, що розрахунок вартісної величини світового ВВП в доларах США створює занижене уявлення про реальні масштаби економіки світу, причому розбіжність між реальним показником і номінальним не зменшується з роками, а, навпаки, збільшується. Звідси випливає висновок, що різні країни світу все у більшому ступені застосовують заниження вартості національної валюти відносно її купівельної спроможності заради забезпечення зростання конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку.

Для характеристики рівня розвитку країни найбільш інформативними є відносні показники ВВП: ВВП на душу населення, розрахований за паритетом купівельної спроможності валюти, ВВП на душу населення, розрахований за офіційним курсом обміну валюти, частка національного ВВП в ВВП світу, як по ПКС, так і за курсом обміну валют, частка національного ВВП в ВВП США, як по ПКС, так і за курсом обміну валют. Всі вони розраховуються програмою міжнародних зіставлень. Відповідно даних цієї Програми ВВП на душу населення за ПКС валюти України складав у 2005 році 62,2% від середньосвітового, у 2011 році – 66,4%, у 2017 році – 71,5%.

Аналіз даних щодо тенденцій зміни структурних частин сукупного попиту, розрахованих у національній валюті і за ПКС, показує їх значну

розбіжність. Так, за розрахунками у гривні валове нагромадження основного капіталу у досліджувані роки (2005, 2011, 2017 рр.) складало відповідно 22,0%, 17,6%, 15,8%, тоді як за ПКС – 13,1%, 9,3%, 10,35%.

Звертає на себе увагу і низька питома вага машин і устаткування у складі валового нагромадження основного капіталу. Так, за розрахунками у національній валюті вона складала у досліджувані роки відповідно 10,2%, 7,12%, 8,02%, тоді як за ПКС – 3,36%, 2,62%, 2,0%.

Проведений аналіз дозволяє зробити наступні висновки щодо структури сукупного попиту та тенденцій його змін в економіці сучасної України. Перш за все – це низька частка нагромадження у ВВП. Економічний розвиток, впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу вимагає збільшення норми нагромадження.

Не менш важливою проблемою є структура нагромадження. В умовах нового етапу науково-технічного прогресу підвищується значення активної частини виробничих фондів – машин і обладнання. Для модернізації виробничого потенціалу необхідно направляти на цілі створення нових засобів праці значні кошти. Жодна країна сьогодні не може виробляти для себе всього необхідного набору знарядь праці. Частину з них доводиться купувати на світовому ринку. Ефективність обміну на світовому ринку залежить від того, чи змінюються знаряддя праці на знаряддя же праці або змінюються знаряддя праці на предмети праці. У першому випадку умови обміну ближче до еквівалентних, враховуючи ту обставину, що у структурі ціни обох товарів є такий елемент, як інтелектуальна рента, а ринки таких товарів за своєю структурою – олігопольні. У другому випадку – еквівалентність порушується у негативний бік щодо продавця предметів праці. Пов'язане таке становище з тим, що за своєю структурою ринки сировини частіше всього конкурентні. Відтак, країни, що спеціалізуються на виробництві сировини та інших проміжних товарів продають їх на конкурентних ринках, проте купують необхідні їм засоби праці на монопольних або олігопольних ринках. Для нівелювання диспаритету цін, перш за все в секторі інвестиційних товарів, необхідний розвиток власного машинобудування.

Розробка відповідних програм починається з усвідомлення проблеми відставання і причин такого становища. Виявити реальний стан справ можливо лише на основі реальних вартісних показників. Широке застосування в аналітичній практиці інформації з міжнародних зіставлень може істотно підвищити рівень управління економікою, ступінь обґрунтованості економічної політики держави.